

نقش سبک فرماندهی نظامی در عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای

نظامی

مطالعه موردی: قرارگاه‌های منطقه‌ای و قرارگاه‌های تاکتیکی لشکر نزاجا

حاتم سیفی^۱، بهرام رضایی^۲

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۳۰

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۰

چکیده

هدف این پژوهش مطالعه موردی نقش سبک فرماندهی نظامی از دیدگاه امیر شهید سپهد صیاد شیرازی (تصمیم‌گیری، طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی و کنترل و انگیزه و ابتکار) در عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی می‌باشد. روش پژوهش، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل فرماندهان قرارگاه‌های منطقه‌ای نزاجا در سال ۱۳۹۷ می‌باشد. با توجه به اینکه تعداد قرارگاه‌های منطقه‌ای و تاکتیکی محدود بوده و لذا تعداد جامعه آماری با حجم نمونه برابر است. در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از دو پرسشنامه‌ی سبک فرماندهی نظامی و عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی استفاده شد. بررسی رابطه متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. بعد از انجام آزمون فوق و در سطح معنی‌داری ۰/۵ صحت فرضیه‌های پژوهش مورد تأیید قرار گرفت و مشخص شد که مولفه‌های سبک فرماندهی نظامی در عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی مستقیم دارد.

واژگان کلیدی: عملیات تاثیر محور، سبک فرماندهی نظامی، تهدیدات نوپای نظامی

^۱ عضو هیئت علمی دانشکده فرماندهی و ستاد آجا و دارای مدرک کارشناسی ارشد و طی دوره مشترک و مرکب، مربی ۱۱، آدرس تهران میدان پاستور خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تلفن ۰۹۱۸۳۸۷۹۱۸۹ تاریخ ارسال ۹۷/۷/۱۶۱

^۲ عضو هیئت علمی دانشکده فرماندهی و ستاد آجا و دارای مدرک کارشناسی ارشد و طی دوره مشترک و مرکب، مربی ۱۱، آدرس تهران میدان پاستور خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

مقدمه

عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی تنها بخشی از یک تصویر بسیار بزرگتر است که با ماهیت در حال تغییر جنگ، سروکار دارد. از زمان فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و کمونیسیم جهانی تهدیدها و چالش‌های جدیدی پدید آمده‌اند. تکنیک‌های مدرن مدیریت اطلاعات ما را قادر به انقلاب در امور نظامی و ارتباط حسگر به سلاح ساخته‌اند. استفاده برتر از اطلاعات ضروری است، همان‌گونه که ارتباط بین تمامی مولفه‌های نیرو در یک مجموعه‌ی کلی نیز چنین است. استراتژی دوران صنعتی، یعنی انبوه نیرو در مقابل انبوه نیرو، دیگر قابل انجام نیست. نیروهای نظامی در ماموریت‌هایی شرکت خواهند کرد که با صرف جنگیدن تفاوت دارند. این نوع عملیات نظامی ائتلاف محور به نحو فزاینده‌ای به یک هنجار تبدیل شده است، ولی ماهیت موقت ائتلاف، مشکلاتی را به وجود می‌آورد که در ساختار نیروی ناهم‌تراز که دارای یک ملیت واحد است وجود ندارند. به‌کارگیری نیروی نظامی در دهه‌ی آینده نیز در کنار متحدان یا شرکای ائتلافی انجام خواهد شد. بسیاری از این موضوع واهمه دارند که عملیات نظامی غیرجنگی ممکن است باعث محدودیت تعداد واحدهای رزمی و طبیعتاً تضعیف توانایی‌ها و آمادگی‌های موجود شود. این تنها یکی از تهدیدهایی است که بسیاری از نیروهای نظامی با آن دست به‌گریبان هستند. به علت فشاری که بر بودجه‌های نظامی در اروپا وجود دارد، نوعی شکاف در قابلیت‌های نظامی آمریکا و کشورهای اروپایی عضو ناتو در این دهه در حال شکل‌گیری است. این موضوع بخت کشورهای اروپایی برای دستیابی به نیرویی نظامی که قادر به ایجاد تأثیرات انبوه بدون انبوه‌سازی نیرو باشد را محدود می‌کند، چون لازمه‌ی این کار حرکت از جنگ سکو محور به جنگ شبکه محور، به منظور متلاشی کردن سریع اراده و انسجام دشمن است. احتمالاً بزرگ‌ترین عدم توازن‌های در حال شکل‌گیری در زمینه‌ی قدرت آتش عمیق، توانایی هم‌زمان‌سازی مانور، و حفاظت از نیرو خواهد بود. این شکاف در حال شکل‌گیری باید پر شود، چون تنها توانایی‌های متوازن باعث هم‌افزایی شده و گزینه‌های متعددی را در اختیار تصمیم‌گیرندگان قرار می‌دهد. ترکیبی از رزم و مانور دقیق منجر به تشکیل نیروهایی با مزیت‌های متوازن و کامل می‌شود. هدف چنین توازنی دستیابی سریع به اهداف استراتژیک با حداقل هزینه از طریق ایجاد تأثیرات سرنوشت‌ساز است. این موضوع از اهمیت بیشتری برخوردار است، چون مشخصه‌ی جنگ آینده، دستیابی به اهداف روانی، دستورهای

ماموریت گونه^۱، کاهش وابستگی به حمایت لجستیکی و تاکید بر مانور است. (زد، جوباگی، سهراب سوری، ۱۳۸۵)

دشمنی که در جنگ‌های آینده با او روبه‌رو خواهیم بود احتمالاً تقسیم شده، شامل گروه‌های کوچک و مهاجم خواهد بود و به صورت شبکه‌هایی در فراسوی مرزهای ملی عمل خواهد کرد. ارتباط بین جنگ و جنایت افزایش خواهد یافت و تمایز بین اهداف غیر نظامی و نظامی به تدریج فرسایش یافته و ممکن است به طور کامل حذف شود. قسمت اعظم فضای جنگ در مناطق شهری همراه با پیچیدگی و شقاوت بی‌سابقه خواهد بود. برای مقابله با این چالش‌ها، کانون توجه اطلاعات باید الگوهای فرهنگی و اجتماعی باشد تا به کسب آگاهی موقعیتی برتر کمک کند. (حیدری، ۱۳۹۲، ۱۱۲)

سبک فرماندهی از دیدگاه شهید صیاد شیرازی به پنج بخش، تصمیم‌گیری، طراحی و برنامه‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی و کنترل، ایجاد انگیزه و ابتکار تقسیم می‌شود. در بخش اول ضمن تعریف تصمیم‌گیری، ویژگی‌های فرمانده که منجر به تصمیمات موفق در شرایط جنگ می‌شود مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش دوم به مفهوم طراحی و برنامه‌ریزی فرمانده در صحنه نبرد و در بخش سوم مفهوم سازماندهی و نحوه عملکرد فرماندهان در سازماندهی افراد تحت امر خود، قسمت چهارم هماهنگی و کنترل در شرایط جنگی مورد بررسی قرار گرفته و در بخش پنجم نیز انگیزه و ابتکار فرماندهان در صحنه نبرد عملیات تاثیر محور اشاره می‌شود. (حسینی، ۱۳۹۱، ۸۹)

مبانی نظری

در این پژوهش بر مبنای ادبیات بیان شده فرآیند سبک فرماندهی، متغیر مستقل (تصمیم‌گیری، سازماندهی)، و عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی متغیر وابسته در نظر خواهد گرفته شد.

تعاریف عملیات تاثیر محور

عملیات تاثیر محور روشی برای طرح‌ریزی، اجرا و ارزیابی اقدامات طراحی شده برای رسیدن به نتایج مورد نظر به منظور دستیابی به نتایج مطلوب در حوزه‌ی امنیت ملی است. (کرامت‌زاده، ۱۳۸۸، ۴)

^۱ دستوری که برای انجام یک ماموریت به یگان داده می‌شود بدون این‌که نحوه‌ی اجرای آن ذکر شود.

فرآیند کسب یک نتیجه یا تاثیر استراتژیک مطلوب بر دشمن از طریق کاربرد هم‌افزا و تجمعی انواع قابلیت‌های نظامی و غیرنظامی در تمام سطوح نبرد. عملیات تاثیر محور بیانگر رویکرد یا شیوه‌ی تفکری است برای طرح‌ریزی، اجرا و ارزیابی عملیات نظامی، با تاکید بیشتر برای نتایج اقدامات نظامی و نیز توجه نحوه‌ی پیدایش آن نتایج و توجه کمتر به صرف اجرای آتش، حجم مهمات مورد استفاده و منابع مادی تخصیص یافته هدف نهائی عملیات تاثیر محور، یافتن راهی است که از طریق اقدامات مناسب بتوان رفتار دشمن را تغییر داد (محمدی نجم، ۱۳۸۷، ۱۸۹). عملیات تاثیر محور به عنوان فرآیندی برای دستیابی به نتیجه یا تاثیر استراتژیک مطلوب بر دشمن از طریق کاربرد هم‌افزا و تجمعی انواع قابلیت‌های ملی در تمام سطوح نبرد تعریف می‌شوند. (زد جوباگی، سوری، ۱۳۸۵، ۶۰)

ریشه‌های عملیات تاثیر محور

جان واردن کسی بود که شالوده‌ی عملیات تاثیر محور را با ترسیم دشمن به عنوان یک سیستم و جنگ‌های آینده را به عنوان جنگ موازی پایه‌ریزی کرد. به اعتقاد او، برتری فناورانه به آمریکا امکان خواهد داد به صورت هم‌زمان به اهداف متعدد حیاتی در سطحی استراتژیک حمله کند و به این ترتیب سیستم دشمن را بدون این‌که امکان واکنش به موقع داشته باشد منهدم سازد. دپتولا^۱ مفهوم جنگ موازی را با بیان این‌که اعمال سریع قدرت، بهتر از حضور نیرو باعث دستیابی به اهداف می‌شود، گسترش داد. به نظر او فناوری کاربرد و لزوم استفاده از نیروهای زمینی را کاهش داده است.

فرآیند طرح‌ریزی عملیات تاثیر محور

فرآیند طرح‌ریزی عملیات تاثیر محور به صورت چرخه‌ای از طرح‌ریزی و اجرای دائمی و تکراری تصور می‌شود که دارای پنج مرحله است:

- آگاهی کافی از ماهیت دشمن، محیط و قابلیت‌های خودی با انجام برآورد خالص عملیاتی
- بیان تاثیرات مطلوب مورد نیاز به شکل یک دستور ماموریتی برای شکستن انسجام دشمن و تغییر دادن رفتار او

^۱ دیوید ای دپتولا ژنرال بازنشسته امریکایی

- تعیین و کاربرد عناصر قدرت ملی (دیپلماتیک، اطلاعاتی، نظامی و اقتصادی) که بیشترین تاثیر را در دستیابی به تاثیرات مطلوب خواهد داشت.
- اجرای فرآیند برآورد مستمر و جامع برای سنجش و ارزیابی اثر تاثیرات به وجود آمده.
- تصمیم‌گیری در مورد راه‌هایی که فرمانده می‌تولند راه‌کار جاری را به منظور رسیدن به حالت نهائی مطلوب تطبیق دهد یا تعدیل کند.

مشخصه‌ای که طرح‌ریزی تاثیر محور را از طرح‌ریزی هدف محور سنتی متمایز می‌کند عبارتست از آگاهی وسیع‌تر و عمیق‌تر نسبت به دشمن از طریق کنار هم قرار دادن اطلاعاتی که از منابع مختلف به دست آمده است. یک تیم شبکه‌ای و توزیع شده از کاشناسان فرهنگی، رفتاری، فنی، اقتصادی، سیاسی و نظامی این آگاهی را از طریق تحلیل پیچیده‌ی سیستم‌ها به دست می‌آورند. عملیات تاثیر محور فراتر از اقداماتی است که به کسب یک هدف منجر می‌شود.

عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی

عملیات تاثیر محور یعنی اثر گذاشتن بر تفکر و رفتار دشمن، و نه صرفاً شکست دادن نیروهای او. عملیات تاثیر محور نه صرفاً یک نبرد تاکتیکی است و نه اختصاصاً دارای ماهیتی نظامی، بلکه در برگیرنده‌ی طیف کاملی از اعمال سیاسی، اقتصادی و نظامی است که یک کشور ممکن است برای شکل دادن به رفتار دشمن به آن‌ها مبادرت ورزد. استراتژی تاثیر محور وادار کردن دشمن به انجام خواست ماست. عملیات تاثیر محور وسعت دید و انعطاف‌پذیری چشم‌گیری به ما می‌دهد. این تدبیر به عملیات نظامی در زمان صلح، بحران و جنگ در چارچوب یک تلاش ملی، سیاسی، اقتصادی و نظامی و منسجم نگاه می‌کند.

تدبیر عملیات تاثیر محور یا به اختصار¹ EBO، شکل جدیدی از به‌کارگیری نیروست که در ابتدای سال‌های دهه‌ی ۱۹۹۰ مطرح گردید. قبل و طی قرن بیستم بیشتر درگیری‌های نظامی بین نیروهای متخاصمی رخ داد که سعی داشتند یکدیگر را در میدان نبرد نابود کنند. این هدف که مبتنی بر دو استراتژی غالب آن زمان، یعنی نابودی و فرسایش، بود منجر به جنگ‌های خونین و طولانی شد.

1. Effects Based Operations

این طرز تفکر تخریب محور به تدریج در اثر سببیت روزافزون نبردها در قرن بیستم تغییر کرد. زد جوباگی، سوری، ۶۳، ۱۳۸۵)

سقوط اتحاد جماهیر شوروی همراه با فروپاشی پیمان ورشو به ۵۰ سال جنگ سرد پایان داد. این دگرگونی مهم باعث تغییرات فراگیری در شیوه‌های جنگیدن شد. شیوه‌های جدید تفکر و شیوه‌های جدید جنگیدن در آمریکا برای مقابله با طیف وسیعی از دشمنان غیر قابل پیش‌بینی و مخالف با نظم جهانی موجود شکل گرفته است. برای مقابله با چالش‌های آینده باید تمام ابزارهای قدرت ملی را برای کاستن یا مهار کردن منابع بالقوه تهدید از راه ارباب دائمی و موثر به کار گرفت. از زمان جنگ دوم خلیج فارس در سال ۱۹۹۱ نیروی هوایی آمریکا در همهی عملیات‌های نظامی بر اساس تدبیر عملیاتی تاثیر محور و با تاکید بر اهداف استراتژیک، به کار گرفته شده است. جنگیدن در چارچوب عملیات تاثیر محور به ما امکان می‌دهد در مورد شیوه‌های غیر از تخریب صرف نیروهای دشمن فکر کنیم. عملیات تاثیر محور به معنی رسیدن به هدف از طریق دستیابی به تاثیراتی است که به دنبال آن‌ها هستیم. این تغییر فکری باعث آزاد شدن منابع و به حداقل رسیدن میزان خسارات و تلفات جانی می‌شود. عملیات تاثیر محور یک سکوی پرش عالی برای رسیدن به اهداف و مقاصد امنیتی شیوه‌ای منسجم و یک‌دست از طریق ارتباط دادن بهتر ارکان امنیت به یکدیگر است.

ابعاد عملیات تاثیر محور

اگر مفهوم عملیات تاثیر محور جدید نیست، چه چیزی تغییر کرده که آن را از راهبرد سازی سنتی متفاوت کرده است؟ یک استدلال این است که روش به‌کارگیری نیرو تغییر کرده است و عملیات حمله به عراق شواهدی از تکامل عملیات تاثیر محور ارائه کرد. بهتر است که به ابعاد راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی عملیات تاثیر محور توجه کنیم تا ببینیم، چگونه تکامل یافته است.

در سطح تاکتیکی می‌توان عملیات تاثیر محور را روش‌شناسی، برنامه‌ریزی انجام عملیات در نظر گرفت. روش‌شناسی و برنامه‌ریزی به راهبرد ارتباط‌های کاری، ترکیب با دیگر فرایندهای برنامه‌ریزی و استفاده از ابزار نظامی و غیرنظامی برای مهار دشمن تاکید دارد. عملیات حمله به عراق نمونه‌ای از این فرایند برنامه‌ریزی است که در آن راهبرد ملی با اهداف عملیاتی ترکیب شده بود. راهبرد ملی تغییر نظام، حذف سلاح‌های کشتار جمعی و مهار تروریست‌ها در عراق بود.

حیدری، ۸۶، ۱۳۹۲)

در سطح عملیاتی، عملیات تاثیر محور مترادف با سلطه سریع یا مفهوم شناخته شده تر رهنامه شوک و بهت است. سلطه سریع یا عملیات تعیین کننده سریع با به کارگیری یک سلسله موج‌های حملات نیرومند علیه بسیاری از اهداف با ترکیب نیروهای دریائی، هوائی، زمینی و فضائی برای تاثیر گذاری بر درک دشمن و در صورت امکان شامل تصرف و اشغال فیزیکی خاک دشمن است. انجام عملیات حمله به عراق نمونه‌ای قابل رویت از این نظریه ارایه کرد که در آن حملات موشک‌های کروز و بمباران هوائی صدها هدف به موازات استقرار نیروهای رزمایشی در روی زمین صورت گرفت. نیروهای رزمی با چنان سرعتی حرکت می‌کردند که به موازات استقرار نیروهای رزمایشی بر روی زمین، در مدت ۱۳ روز به فرودگاه بغداد در فاصله ۲۰ کیلومتری مرکز شهر رسیدند. در این سطح، عملیات تاثیر محور را می‌توان تعامل و همکاری بین فرمانده عملیات و دیگر بازیگران کلیدی نبرد برای مقابله با عدم قطعیت انجام عملیات در مقابل دشمنی پیچیده و انطباق پذیر فرض کرد. (حیدری، ۱۳۹۲، ۸۷)

در سطح راهبردی، عملیات تاثیر محور را می‌توان به عنوان کاربرد تمامی منابع قدرت ملی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک برای پرداختن به تمام عناصر قدرت ملی دشمن در نظر گرفت. این ادعا وجود دارد که اتکا به یک منبع قدرت ملی به شیوه‌ای اجتناب ناپذیر موجب کاهش تاثیرگذاری کلی شده و انطباق دشمن با یک شکل حمله را به نسبت آسان می‌کند. عملیات آزادسازی عراق مثال محدودی از کاربرد این مفهوم است. پیش از متوسل شدن به زور از اقداماتی همچون تحریم‌های اقتصادی علیه صادرات نفت عراق پس از عملیات طوفان صحرا و مذاکرات دیپلماتیک در شورای امنیت سازمان ملل استفاده شده بود. تشکیل یک ائتلاف برای انجام عملیات و اجرای آن با استفاده از نیروهای مرکب، این اطمینان را به وجود آورد که آمریکا به تنهایی عمل نمی‌کند. (منزوی، ۱۳۸۱، ۸۶)

هدف از عملیات تاثیر محور:

هدف از این عملیات هم افزا و هماهنگ است به گونه ای که منجر به ایجاد تاثیرهای مطلوب و مورد نظر شود. ارزیابی‌های مستمر از دشمن، اقدامات سیاسی و نظامی نیروهای خودی و همچنین موقعیت و وضعیت متحدان باعث می‌شود تا فرمانده بتواند روش انجام عملیات را بر مبنای نیل به تاثیرهای مورد نظر تنظیم کند.

ویژگی‌های عملیات تأثیر محور

- تمرکز بر برتری و اولویت تصمیمات
- قابل کاربرد و استفاده در زمان جنگ و صلح
- علاوه بر تاثیرهای مستقیم و فوری، بر تاثیرهای غیر مستقیم و طولانی مدت نیز متمرکز می‌شود.
- درک و دانش نسبت به سامانه‌های دشمن
- توانائی سازگاری و وفق پذیری منظم و اصولی
- استفاده از عناصر قدرت ملی
- توانائی تصمیم‌گیری مناسب و مطابق با قواعد و فرضیات واقعی. (صارمی، پرواس،

(۱۳۸۶، ۲۱)

ابعاد عملیات تأثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی

➤ بعد تاکتیکی

بعد تاکتیکی عملیات تأثیر محور در حقیقت بعد برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی اجرای عملیات‌هائی است که در نهایت در چهارچوب راهبرد تعیین شده، رسیدن به هدف جنگ را محقق می‌سازد. به زبان دیگر، سطح تاکتیکی را می‌توان ابزار هدف‌گیری دقیق و کارآمد دانست. در سطح تاکتیکی برای رسیدن به هدف اصلی، اهداف واسطه‌ای که حمله موفق‌آمیز به آنها ضمن صرفه جوئی در هزینه و زمان اثر راهبردی نیز خواهد داشت، تعیین می‌شوند. به عنوان مثال تخریب مرکز فرماندهی و پایش اصلی در عملیات گسترده‌ائی که هدف آن تغییر رفتار سیاسی طرف مقابل است، تأثیر راهبردی دارد. لذا، در سطح تاکتیکی هدف یاد شده را تجزیه و تحلیل کرده و با حمله به یک قسمت از آن می‌توان کل سامانه را مختل کرد. به عبارت دیگر، تخریب کلی مرکز یاد شده تبدیل به تخریب بخشی از آن است. بنابراین عملکرد کل سامانه مختل و غیر فعال می‌شود. نتیجه‌ای که از این قسمت خواهیم گرفت این است در بحث‌های دفاعی برای کل اجزای سامانه‌ای کل عملکرد واحدی را به عهده دارند، اهمیت یکسانی در بعد پوشش‌های حفاظتی قائل باشیم.

➤ بعد عملیاتی

در بعد عملیاتی دو اصل مهم در سر لوحه کار متجاوز است:

الف) تعامل و برقراری ارتباطات اثر بخش به منظور تصمیم‌گیری‌های دقیق، سریع و به هنگام بین رهبران غیر نظامی، فرماندهان سطوح عملیاتی و تاکتیکی

ب) هدف قرار دادن ذهن و قوه عاقله‌ی طرف مقابل در ابتدای عملیات متجاوز در سطح عملیاتی تلاش دارد با آغاز عملیاتش در سطح وسیعی به اهداف زیادی با ترکیب نیروهای مختلف اعم از هوایی، دریائی و زمینی به طور هم زمان حمله کند، هدف اصلی از این گونه اقدامات هم زمان و گسترده با بهره‌گیری از توانمندی‌های پیش‌گفته، واردن آوردن شوک و بهت اولیه به منظور سردرگم کردن قوه عاقله و ذهن طرف مقابل در اتخاذ تصمیم قاطع و مناسب است. داشتن برنامه‌هائی برای مقابله با این گونه اقدام متجاوز، بسیار با اهمیت است.

➤ بعد راهبردی

در بعد راهبردی، دشمن متجاوز برای نیل سریع به هدف سیاسی جنگ دو اقدام مهم را در دستور کار خود قرار داد:

الف) استفاده از همه منابع قدرت ملی اعم از سیاسی، دیپلماتیک، اقتصادی و استفاده از ائتلاف انواع تحریم علیه کشور هدف

ب) در بعد نظامی، ممانعت انطباق پذیری طرف مقابل. (حیدری، ۴۳، ۱۳۹۱)

سبک فرماندهی از دیدگاه شهید صیاد شیرازی:

➤ تصمیم‌گیری

یکی از وظایف عمده مدیران تصمیم‌گیری است. طبق نظر برخی کارشناسان علم مدیریت چنانچه تصمیم‌گیری را از مدیریت جدا کنیم مدیریت مفهومی ندارد. در عین حال ماهیت تصمیم‌گیری در رده‌های پایینی، میانی و عالی سازمان‌ها متفاوت است. در رده‌های پایین سازمان تصمیمات معمولاً از پیش تعیین شده هستند و در یک چهارچوب مقرراتی مثل آیین نامه‌ها و بخشنامه‌ها برای اجرا به آنان ابلاغ می‌شود اما در رده‌های عالی تصمیمات از قبل تعیین شده نیستند و تصمیم‌گیری بسیار مشکل است و نیاز به اطلاعات، تجربه و همفکری دارد. در شرایط بحرانی و جنگ، تصمیم‌گیری برای رده‌های عالی جنگ بسیار مشکل‌تر است چرا که در شرایط بحران محدودیت زمان، کمبود اطلاعات، محدودیت منابع و تهدیدات دشمن، تنگناهای سختی را ایجاد می‌کند. ملاحظه دیگر در امر تصمیم‌گیری که بسیار مهم و تعیین‌کننده است نقش ارزش‌های فردی مدیر و فرمانده یا رهبر است. انسان موجودی است که در تمامی فرآیندهای تصمیم‌گیری محور اصلی به

شمار می‌آید و تابع اعتقادات، باورها، طرز تلقی‌ها و ارزش‌هایی که محرک وی و شکل دهنده اندیشه و رفتار او هستند. ارزش‌های فرد واقعیت‌های ملموس و قابل اثباتی هستند زیرا اثرات و پیامدهای آنها را می‌توان به سادگی در رفتارهای فرد مشاهده کرد. در مورد مدیران و فرماندهان، این مسئله به‌وفور صدق می‌کند. شایان ذکر است انسان‌ها ارزش‌های خود را از مذهب، خانواده، اجتماع، فرهنگ و محیطی که در آن زندگی می‌کنند اخذ می‌نمایند. البته ارزش‌ها در طول زندگی شکل گرفته و تغییر و تحول می‌یابند. آنچه که شخصیت شهید صیاد شیرازی را بارزتر می‌کند شناخت او از شرایط اشغال بخشی از کشور توسط دشمن، روحیات مردم و مسئولین در آن شرایط خاص، امکانات و توانایی‌های خودی و نهایتاً اقدامات و تصمیم‌گیری‌های او در شرایط جنگ تحمیلی است. وی در این شرایط تصمیماتی اتخاذ و اجرا کرده است که تعیین کننده و در نوع خود کم نظیر بوده است. چنانچه به عنوان مصداق بخواهیم نمونه‌ای ذکر کنیم. تدابیر و تصمیماتی است که او پس از انتصاب به فرماندهی نیروی زمینی اتخاذ کرده و باعث شده جنگ از حالت رکود خارج شود. وی با این اقدامات، حالت تهاجمی به نیروهای مسلح و نیروهای تحت امر خود داده است. آنچه تاریخ جنگ و دفاع مقدس شاهد آن است اینکه با اتخاذ حالت جدید، در طول مدت کوتاهی (حداکثر هشت ماه) با انجام عملیات‌های طریق القدس، فتح المبین و بیت المقدس بیش از ۹۰٪ از مناطق اشغالی خوزستان، توسط رزمندگان اسلام آزاد گردید. که شاخص ترین این تصمیمات ایجاد ساز و کاری برای همکاری بین ارتش و سپاه و در اختیار گذاشتن امکانات ارتش برای آموزش، سازماندهی و وارد کردن نیروهای مردمی در قالب بسیج و تحت فرماندهی سپاه پاسداران در جنگ بود. از ویژگی‌های دیگر شخصیتی وی این بود که در فرایند تصمیم‌گیری بویژه در شرایط بحران هرگز بدون مشورت با فرماندهان، کارشناسان و مشاورین خود تصمیمی نمی‌گرفت. از ویژگی‌های دیگر ایشان، مدیریت بحران، فرماندهی بر صحنه‌های جنگ و ریسک‌پذیری او در فرایند تصمیم‌گیری است. با عنایت به شخصیت شهید صیاد و ارزش‌های فردی وی، می‌توان گفت به هنگام تصمیم‌گیری، ریسک‌پذیری این فرمانده دوران دفاع مقدس همواره مبتنی بر تخصص، تعهد، دانش، سجایای اخلاقی، مشورت با خبرگان و توکل بر خدا بوده است. ذکر یک خاطره از زبان وی شاید گویای این مطلب و یا مصداقی بر این مدعا باشد. «در عملیات طریق القدس ارتش و سپاه که با هم دو لشکر و اندی نیرو داشتند، برای حمله به دشمن به صد و ده هزار (۱۱۰۰۰۰) گلوله فقط از یک نوع مهمات نیاز داشتند و ما از این نوع گلوله فقط ۱۳۰۰۰ سیزده

هزار تا داشتیم. وقتی آن برادر مسؤل پشتیبانی آتش، این برآورد علمی را به ما نشان داد، اصلاً نفهمیدیم چطور شد که گفتیم: شما بقیه کارها را بکنید، مهمات در راه است و می رسد و بلافاصله به خدا پناه بردیم که خدایا این چه حرفی بود که گفتیم. فقط همین را بگویم تا موقعی که بچه‌ها بستان را گرفتند تا آن موقع، آن برادر مسؤل پشتیبانی آتش یادش رفته بود که مهمات چه شد؟ بدون شک تصمیم‌گیری در چنین شرایط، برای فرماندهی که مسؤلیت جان هزاران رزمنده، مسؤلیت‌های ملی و اعتبار شخصی خود را همواره در نظر دارد امری بسیار دشوار است. بی توجهی به نظر کارشناسان و برآوردهای علمی آنان، اختلاف فاحش بین موجودی و نیازمندی مهمات که سرنوشت عملیات به آن بستگی دارد و از سوی دیگر درک شرایط جنگی، اشغال سرزمین‌هایی از کشور و فشارهای دشمن بعثی و غیره چنین بنظر می رسد که فرمانده برای اتخاذ چنین تصمیمی، بایستی ریسک‌پذیری بسیار بالا و یا روح توکل بالاتری داشته باشد. بنابراین اتخاذ این‌گونه تصمیمات که منجر به توفیقاتی نیز شده است، ارزش‌های فردی این مدیر و فرمانده دوران دفاع مقدس را مشخص می نماید. (حسینی، ۱۳۹۱، ۸۵)

➤ سازماندهی

پس از تعیین هدف و یا اهداف اجرایی و تهیه برنامه و نقشه کار، مدیر به دنیای عمل گام می‌گذارد و در این مرحله سازماندهی نیروها و امکانات، جهت تحقق برنامه لازم و ضروری است. سازماندهی مستلزم آن است که منابع به مؤثرترین شیوه برای حصول هدف ها فراهم شود. شهید صیاد شیرازی هدف از سازماندهی را تقسیم کار در یک مجموعه به گونه‌ای می‌دانستند که:

➤ هیچ کاری بدون مسؤل نماند و در عین حال از تداخل و تضاد مسؤلیت‌ها، جلوگیری به عمل آید.

➤ هر کاری به افرادی که دقیقاً از عهده آن بر می آیند سپرده شود.

➤ کل افراد به صورت یک مجموعه کاملاً منسجم عمل کنند، به طوری که کار هر یک، مکمل دیگری باشد.

➤ سلسله مراتب در تقسیم کار باید مد نظر قرار گرفته و رعایت شود.

➤ تمام افراد از طریق سلسله مراتب با مدیریت یا فرماندهی در ارتباط باشند.

این فرمانده شجاع دفاع مقدس، نیروی متناسب با هر ماموریتی را در جای خود قرار می داد و برای هر ماموریتی یک سازمان تعریف می کرد. وی بعد از اینکه در ۱۰ مهر سال ۱۳۶۰ به فرهلندهی

نیروی زمینی منصوب شد یکی از اولین کارهایی که انجام داد این بود که افراد را متناسب با هدفی که دنبال می‌کردند در مناصب گوناگون قرار دادند. ایشان این کار را در سطوح میانی و عالی انجام دادند و برای لیاقت، استعداد، تخصص و تعهد افراد اهمیت فوق العاده قائل بودند. وی همواره از عناصر شایسته نه تنها استفاده کردند بلکه به معنی واقعی کلمه افراد متعهد و متخصص را صید کردند. (حسینی، ۱۳۹۱، ۸۷)

روش‌شناسی

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق با توزیع پرسشنامه و همچنین موارد مندرج در اسناد و مدارک معتبر و علمی در دسترس در رابطه با عملیات تاثیر محور در ارتباط با موضوع تحقیق می‌باشد. به علت نداشتن سابقه‌ی نبرد در برابر نیروهای فرماندهی در کشور و عدم دسترسی به اطلاعات عملی، محقق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و ارسال پرسشنامه اطلاعات لازم را اخذ و مورد استفاده قرار خواهد داد.

جامعه مورد مطالعه

جامعه آماری این تحقیق شامل تمامی فرماندهان در رده‌ی قرارگاه منطقه‌ای و قرارگاه تاکتیکی لشکرها در نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. جامعه آماری ذکر شده جمعاً ۱۵ نفر می‌باشند با توجه به اینکه تعداد قرارگاه‌های منطقه‌ای و تاکتیکی محدود می‌باشد لذا تعداد جامعه آماری با حجم نمونه برابر می‌باشد. جدول شماره (۱)

جدول (۱): جامعه آماری

ردیف	گزینه‌ها	تعداد جامعه آماری	تعداد حجم نمونه
۱	فرمانده قرارگاه منطقه‌ای نزاجا	۵	۵
۲	فرمانده قرارگاه تاکتیکی لشکر	۱۰	۱۰
	مجموع	۱۵	۱۵

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها

در این تحقیق پس از تهیه پرسشنامه، ابتدا با توجه به متغیر طرح شده و الگوی مفهومی تحقیق، متغیر تعریف عملیاتی شده است. بدین ترتیب شاخص‌های متغیر که پایه‌های سئوالات پرسشنامه را تشکیل می‌دهد بدست آمده و اقدام به تهیه پرسشنامه گردیده است. با توجه به روند اشاره شده یک پرسشنامه با تعدادی سئوال بسته و یک سئوال باز طراحی گردیده. سئوالات بسته را با استفاده

از طیف لیکرت و مقیاس فاصله‌ای اندازه‌گیری گردیده و چگونگی تصمیم‌گیری و سازماندهی نیروها در عملیات تاثیر محور به صورت تجزیه و تحلیل توصیفی اطلاعات انجام گردیده. در انتها جهت نشان دادن هم‌پوشانی داده‌های حاصل از منابع، تحلیل نهایی انجام گردیده

یافته‌ها

آزمون (کولموگروف - اسمیرنوف)^۱ به بررسی توزیع متغیرهای موجود در نمونه می‌پردازد. این آزمون فرض نورمالیتی را آزمون می‌کند و اگر مقدار احتمال بیشتر از ۰/۰۵ باشد بدین معنی است که متغیرها از توزیع نرمال برخوردار بوده و برای آزمون فرضیه‌های تحقیق می‌توان از آزمونهای پارامتری (پیرسون و رگرسیون ...) استفاده کرد. اطلاعات این بخش در جدول (۲) ارائه شده‌اند. خروجی‌های این آزمون و تفسیر آن به شرح جدول زیر است:

جدول (۲): خروجی آزمون

مقدار احتمال	مقدار Z	متغیر
۰/۱۳۰	۰/۴۶۴	سازماندهی
۰/۱۱۹	۰/۸۱۴	تصمیم‌گیری

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، مقدار احتمال به دست آمده برای متغیرهای سازماندهی و تصمیم‌گیری در عملیات تأثیر محور بیشتر از ۰/۰۵ است. بدین معنی که، فرض نرمال بودن توزیع متغیرها رد نمی‌شود و استفاده از آزمون‌های پارامتری مجاز است.

در قسمت قبل مشخص گردید که متغیر وابسته از توزیع نرمال پیروی می‌کند، بنابراین اولین شرط استفاده از رگرسیون برآورده شد.

در این قسمت شرط دوم، یعنی همبسته نبودن خطاها را بررسی شده است. برای انجام این مهم از آزمون دوربین واتسون^۲ استفاده شده است.

چنانچه آماره دوربین واتسون در بازه ۱/۵ و ۲/۵ قرار گیرد، فرض صفر (عدم همبستگی بین خطاها) پذیرفته می‌شود و در غیر اینصورت فرض صفر رد می‌شود. (همبستگی بین خطاها وجود دارد)

^۱ Kolmogorov-Smirnov test: یابه انگلیسی test K-S از نوع آزمون‌های آماری ناپارامتری است

^۲Durbin-Watson d Test

در این قسمت برای تسریع در عملیات تجزیه و تحلیل این آماره را با استفاده از نرم افزار SPSS به دست آورده شده که مقدار $1/769$ می باشد. همانطور که گفته شد چون این مقدار در بازه $1/5$ و $2/5$ قرار دارد، لذا عدم وجود همبستگی بین خطاها رد نمی شود و می توان از رگرسیون استفاده نمود.

در نهایت به بررسی آخرین شرط برای اجرای رگرسیون می پردازیم:
هم خطی وضعیتی است که نشان می دهد یک متغیر مستقل تابعی از سایر متغیرهای مستقل است. اگر هم خطی در رگرسیون بالا باشد، به این معنی است که بین متغیرهای مستقل همبستگی بالایی وجود دارد و ممکن است مدل دارای اعتبار نباشد (علیرغم بالا بودن ضریب تعیین).
در این قسمت نیز برای بررسی هم خطی از نرم افزار SPSS استفاده می کنیم. نتیجه شامل دو خروجی می باشد که در زیر به تحلیل آن ها می پردازیم:

جدول (۳): مقادیر تولرانس و VIF

Model	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
(Constant)		
سازماندهی	۰/۸۱۸	۱/۰۰۱
تصمیم گیری	۰/۹۰۰	۱/۰۰۱

در خروجی اول مقادیر تولرانس و VIF_1 (عامل تورم واریانس) نمایش داده شده است. هرچه مقدار تولرانس کم باشد اطلاعات مربوط به متغیرها کم بوده و مشکلاتی در استفاده از رگرسیون ایجاد می شود. عامل تورم واریانس نیز معکوس تولرانس بوده و هرچقدر افزایش یابد باعث می شود واریانس ضرایب رگرسیون افزایش یافته و رگرسیون را برای پیش بینی نامناسب می کند.

جدول (۴): مقادیر ویژه و شاخص وضعیت

Model	Dimension	مقادیر ویژه	شاخص وضعیت
۱	۱	۲/۹۲۶	۱/۰۰۰

¹ Variance Inflation Factor

	۲	۰/۱۴۸	۷/۷۷۵
	۳	۰/۱۲۶	۱۰/۶۰۱
	۴	۰/۱۱۴	۴/۰۰۷

خروجی بعدی به ترتیب مقادیر ویژه و شاخص وضعیت را نمایش می دهد. مقادیر ویژه نزدیک به صفر نشان می دهد همبستگی داخلی پیش بینی ها زیاد است و تغییرات کوچک در مقادیر داده ها به تغییرات بزرگ برآورد ضرایب معادله رگرسیون منجر می شود. شاخص های وضعیت با مقدار بیشتر از ۱۵ نشان دهنده احتمال هم خطی بین متغیرهای مستقل می باشد و مقادیر بیشتر از ۳۰ بیانگر مشکلات جدی در استفاده از رگرسیون در وضعیت موجود در آن است. همانطور که مشاهده می شود در این مسئله تمامی مقادیر ویژه از صفر فاصله دارند و شاخص های وضعیت نیز کمتر از ۱۵ می باشند. بنابراین هم خطی قابل توجهی بین متغیرهای مستقل وجود ندارد. به این ترتیب هر سه شرط ذکر شده برای انجام رگرسیون برقرار می باشد.

پس از بررسی مفروضات رگرسیونی و برقرار شدن تمامی شروط لازم آن، در این قسمت مدل رگرسیون خطی چندگانه برازش می شود. پس از ورود داده ها به نرم افزار و انجام محاسبات لازم خروجی های (۳ جدول) زیر به دست می آید:

در جدول (۵) که نشان دهنده ی خلاصه ای از مدل رگرسیونی می باشد، ستون ضریب همبستگی چندگانه بیان کننده میزان همبستگی بین متغیر وابسته (عملیات تاثیر محور) و متغیرهای مستقل تحقیق (سازماندهی، تصمیم گیری) می باشد. این همبستگی به میزان ۹۰ درصد می باشد، که گویای تاثیر بسزایی است که مولفه ها بر عملیات تاثیر محور دارند. ستون ضریب تعیین بیان کننده مقدار پیش گویی متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل می باشد. یعنی با دقت ۸۹ درصد می توان عملیات تاثیر محور را از روی مولفه های ذکر شده تعریف نمود.

جدول (۵): خلاصه ی مدل رگرسیونی

خطای معیار تخمین	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب همبستگی چندگانه
۲/۳۲۸	۰/۸۸۵	۰/۸۸۹	۰/۸۹۷

جدول (۶) نشان دهنده تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر های مستقل و وابسته است. در خروجی زیر مقدار احتمال کمتر از ۰/۰۵ می باشد لذا بیان گر آن است که دست کم یکی از متغیر های مستقل دارای رابطه‌ی خطی با متغیر وابسته است و بنابراین مدل رگرسیونی برازش شده معنی دار می باشد.

جدول (۶): تحلیل واریانس رگرسیون

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	مقدار F	مقدار احتمال
رگرسیون	۵۱۲/۵۲۲	۵	۱۲۸/۱۳۱	۶/۷۶۱	۰/۰۱
باقیمانده	۱۳۲۶/۶۲۵	۲۴	۱۸/۹۵۲		
مجموع	۱۸۳۹/۱۴۷	۲۹			

در جدول (۷) که به جدول ضرایب معروف است، ضریب های متغیر های مستقل و میزان تاثیر آنها بر متغیر وابسته و همچنین بررسی معنی داری تک تک ضرایب انجام می شود. مشاهده می شود که تمامی مقادیر احتمال درج شده در جدول کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد. این امر بیانگر این مطلب می باشد که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی با صفر رد می شود و تمامی متغیرها وارد مدل می شوند. در واقع تمامی مولفه های بررسی شده در پژوهش بر عملیات تاثیر محور تاثیر گذارند و با آن رابطه دارند.

حال با توجه به اعداد ستون **Beta** داریم:

➤ متغیری که بیشترین تاثیر را بر روی عملیات تاثیر محوری گذارد، مولفه تصمیم گیری

است ($Beta=0/366$).

➤ مولفه سازماندهی در جایگاه بعدی ($Beta=0/153$)

جدول (۷): ضریب متغیرهای مستقل و میزان تاثیر آن‌ها بر متغیر وابسته

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	
	B	Std. Error	Beta	t مقدار
عملیات تاثیر محور	۱/۱۶۱	۳/۹۴۰		۷/۱۴۸
سازماندهی	۰/۲۶۴	۰/۹۶۵	۰/۱۵۳	۱/۰۳۱
تصمیم‌گیری	۰/۲۶۴	۰/۴۳۰	۰/۳۶۶	۱/۰۰۷

با توجه به برآزش رگرسیون فوق معلوم گردید که تمامی متغیرهای هم‌اهنگی و کنترل، سازماندهی، طراحی و برنامه ریزی، تصمیم‌گیری و ایجاد انگیزه و ابتکار بر روی عملیات تاثیر محور به طرز مثبتی (با توجه به علائم ضرایب ستون B) تاثیر گذار می باشند. [۲] در نهایت معادله رگرسیونی برآزش شده به شرح زیر می باشد:

عملیات تاثیر محور (۱/۱۶۱) سازماندهی (۰/۲۶۴) تصمیم‌گیری (۰/۲۱۶)

نتیجه‌گیری

عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی جایگزینی موثر برای عملیات‌های فرسایشی و تخریبی جهت اجبار دشمن به تغییر رفتار است و نیز از سیستم‌های تسلیحاتی جاری، و نیز فناوری‌های در حال ظهور استفاده می‌کند. به منظور بهره‌برداری از توان بالقوه‌ی عملیات تاثیر محور، نیروی نظامی باید دست به تغییرات سازمانی بزند. به طور کلی، عملیات نظامی به شیوه‌ی تاثیر محور نیازمند رویکردی سیستمی و درکی تقریباً تمام عیار از محیط، دشمن و قابلیت‌های خودی است. تاثیرات قابل دستیابی بوده، می‌توانند به عنوان اصلی راهنما در تمام انواع عملیات‌ها به کار آیند، ولی اگر ما سعی کنیم تاثیرات را خارج از حوزه‌ی مادی بسنجیم، مساله دشوارتر می‌شود. تاثیرات فیزیکی و کارکردی لااقل به صورت نظری قابل سنجش هستند و دقت بستگی به روش‌شناسی و شیوه‌ی اندازه‌گیری کارکردی دارد.

پس از مطالعه ادبیات موضوع و استخراج عوامل تاثیرگذار بر عملیات تاثیر محور، علیه تهدیدات نوپای نظامی نتایج تحلیل آماری نشان داد تمام مقادیر احتمال درج شده در جدول (۷) کوچکتر از ۰/۵ می باشد. این امر بیانگر این مطلب می باشد که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی رد می شود و تمام متغیرها وارد مدل می شوند. در واقع تمامی مولفه های سبک فرماندهی از دیدگاه شهید صیاد شیرازی بر عملیات تاثیر محور تاثیر گذارند و با آن رابطه معنی دار دارند.

متغیری که بیشترین تاثیر را بر روی عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی می گذارد، مولفه ی تصمیم گیری می باشد. ماهیت تصمیم گیری در رده های پایینی، میانی و عالی سازمانها متفاوت است. در رده های پایین سازمان تصمیمات معمولاً از پیش تعیین شده هستند و در یک چهارچوب مقرراتی مثل آیین نامه ها و بخشنامه ها برای اجرا به آنان ابلاغ می شود اما در رده های عالی، تصمیمات از قبل تعیین شده نیستند و تصمیم گیری بسیار مشکل است و نیاز به اطلاعات، تجربه و همفکری دارد. تصمیم گیری در عملیات تاثیر محور برای رده های عالی جنگ بسیار مشکل تر است چرا که در شرایط بحران محدودیت زمان، کمبود اطلاعات، محدودیت منابع و تهدیدات دشمن، تنگناهای سختی را ایجاد می کند مولفه ی مهمی که در امر تصمیم گیری بسیار مهم و تعیین کننده است نقش ارزش های فردی فرمانده است. پس نقش ارزش های فردی فرمانده در عملیات تاثیر محور علیه تهدیدات نوپای نظامی می تواند تاثیر بسزائی داشته باشد.

دومین مولفه ی سبک فرماندهی که در عملیات تاثیر محور ن علیه تهدیدات نوپای نظامی نقش بسزائی دارد مولفه ی سازماندهی است. پس از تعیین هدف و یا اهداف اجرایی و تهیه برنامه و نقشه کار فرمانده به دنیای عمل گام می گذارد و در این مرحله سازماندهی نیروها و امکانات، جهت تحقق برنامه لازم و ضروری است. سازماندهی مستلزم آن است که منابع به مؤثرترین شیوه برای حصول هدفها فراهم شود. هیچ کاری بدون مسئول نماند و در عین حال از تداخل و تضاد مسئولیتها، جلوگیری به عمل آید، هر کاری به افرادی که دقیقاً از عهده آن بر می آیند سپرده شود و کل افراد به صورت یک مجموعه کاملاً منسجم عمل کنند، به طوری که کار هر یک، مکمل دیگری باشد، سلسله مراتب در تقسیم کار و نیز افراد از طریق سلسله مراتب با فرماندهی در ارتباط باشند.

منابع

فارسی

- ۱- زد، جوباگی، مترجم سهراب سوری، عملیات تاثیر محور، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین، ۱۳۸۵
- ۲- صامی رسولی، کریم، پرواس، سیدرضا، جنگ ناهمتراز، تهران، انتشارات دافوس آجا، ۱۳۸۶
- ۳- حیدری، کیومرث، آسیب پذیری قدرت‌های بزرگ در محیط جنگ ناهمتراز، انتشارات دافوس آجا، ۱۳۹۲
- ۴- جوزف نای، ترجمه رضا قربانی و جواد شیر محمدی، آینده قدرت، تهران، انتشارات دافوس آجا، ۱۳۹۲
- ۵- سعادت راد، علیرضا، آموزه‌هایی از جنگ ناهمتراز، فصلنامه دافوس آجا، شماره ۱۶، بهار ۱۳۸۹
- ۶- محمدی، مهدی، مروری بر نظام نوآوری دفاعی پنج کشور، موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، ۱۳۹۰
- ۷- حیدری، کیومرث، جنگ‌های آینده، نشر آجا، تهران، ۱۳۹۰
- ۸- منزوی، مسعود، عملیات تاثیر محور، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی، ۱۳۸۸
- ۹- کرامت‌زاده، عبدالمجید، عملیات تاثیر محور نظریه و کاربرد، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی، ۱۳۸۸
- ۱۰- محمدینجم، سیدحسین، جنگ شناختی (بعدپنجم)، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی، ۱۳۸۷
- ۱۱- حسینی، سید ناصر، فرماندهی و مدیریت به سبک شهید صیاد شیرازی، پژوهشکده معارف جنگ، ۱۳۹۱
- ۱۲- زیرسازه جهت قرن بیست و یکم، واشنگتن دی.سی، خبرگزاری نشنال آکادمی، سال ۱۹۸۷
- ۱۳- رشیدزاده، فتح‌الله، منشورفتار فرماندهی (جلد ۱)، انتشارات دانشگاه افسری امام علی (ع)، ۱۳۸۷

انگلیسی

1. "[Effects-Based Operations: Application of new concepts, tactics, and software tools support the Air Force vision for effects-based operations](#)". [Air Force Research Laboratory](#). June 2001. Retrieved 2007-01-30.
2. Mattis, James N. "[USJFCOM Commander's Guidance for Effects-based Operations](#)." *Parameters*, Vol. XXXVIII, Autumn 2008. pp. 18-25. Retrieved 2010-06-02.
3. John A. Warden III, "The Enemy as a System." *Airpower Journal* 9, Spring 1995, p. 43